

Зоряна Жигаль, аспірантка
*Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти АПН України,
викладач кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв
Львівського національного університету
імені Івана Франка*

ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ВІДНОСНОЇ СОЛЬМІЗАЦІЇ

У статті розглянуто та проаналізовано метод відносної сольмізації, як інноваційний та його готовність використання вчителями музики в практичній діяльності.

Ключові слова: музична освіта, метод відносної сольмізації, вчитель музики.

Постановка проблеми. Суттєве оновлення освітніх систем і педагогічних технологій пов'язане із загальною естетизацією навчально-виховного процесу всіх ланок освіти. Професійна музична освіта теж має свої недоліки, а щодо виховання публіки навіть спроб покращити його не помітно. Розпочинати це треба в загальноосвітній школі, метою якої повинно бути виховання таких особистостей, для яких музика була б необхідністю (зрозуміло, що це повинна бути високохудожня музика) [11, 25]. Якщо це не розпочато в школі, пізніше цим займатись вже пізно.

Важливу роль в активізації вивчення новітніх методів музичної педагогіки вчителями музики, відіграє система післядипломної освіти педагогічних кадрів, яка характеризується гнучкістю, варіативністю, діагностичністю, прогностичністю, адаптивністю щодо потреб та професійних запитів педагогів. Разом з тим, досвід практиків свідчить про недостатність висвітлення проблеми підвищення кваліфікації вчителів музики, а особливо, застосування ними інноваційних методів навчання, що пов'язано, передусім, з недосконалістю теоретичних основ системи післядипломної освіти вчителів музики з урахуванням специфіки їх фаху.

Аналіз останніх наукових досліджень. Певні теоретико-методологічні проблеми системи післядипломної педагогічної освіти досліджувались у працях: В.І. Бондаря, В.І. Маслової, В.В. Олійника, С.В. Крисюка, А.С. Нікуліної, Н.Г. Протасової, М.І. Романенка та інших.

Специфіка педагогічної діяльності в системі післядипломної педагогічної освіти, організаційні форми і механізми реалізації науково-методичної роботи в ній аналізуються в працях Б.В. Гадзецького, Г.С. Данилової, В.І. Пуцова, І.П. Жерносека, М.Ю. Красовицького, К.М. Старченка, Т.І. Суценко та інших.

Проблемам реформування змісту та структури післядипломної педагогічної освіти присвячені роботи В.П. Андрущенка, В.Г. Кременя, В.В. Олійника, В.В. Лугового, В.Т. Солодкова та інших.

У працях таких вітчизняних науковців, фундаторів мистецько-педагогічної освіти, музичної психології, театральної педагогіки як І. Зязюна, Л. Масол, О. Рудницької, О. Олексюка, О. Ростовського, Г. Падалки, С. Наumenко, О. Соломахи, О. Козлової та ін. закладаються підґрунтя для професійного зростання педагогів та розвитку в них художньо-світоглядної позиції.

Метою статті є спроба визначити рівні застосування складових методу відносної сольмізації вчителями музики та проаналізувати готовність до використання цього методу в практичній діяльності в цілому.

Виклад основного матеріалу. Загальна та спеціальна музична освіта школярів завжди була і залишається невід'ємною частиною естетичного виховання підростаючого покоління. Одним із найважливіших завдань сучасної освіти є духовний розвиток особистості. Вирішенню означеного завдання і покликане сприяти музичне мистецтво, завдяки вивченню якого розвиваються особистісні якості, творчі здібності учнів. Саме засобами музичного мистецтва мають бути створені умови для виникнення в дитини натхнення до творчості, стійкого бажання жити в гармонії з навколишнім світом. З огляду на це зростає потреба в підготовці вчителя, який володіє новими педагогічними технологіями та інноваційними досягненнями науки в певній галузі.

Післядипломна освіта є невід'ємною складовою неперервної освіти педагогів, їх професійного і особистісного розвитку. Логічно продовжуючи теоретико-методологічний, змістовний, функціональний та інші аспекти системи професійної підготовки педагогів післядипломна освіта надає їм певну специфіку і спрямованість.

ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ВІДНОСНОЇ СОЛЬМІЗАЦІЇ

Концепція модернізації української освіти висуває нові критерії якості навчання. Випускник загальноосвітньої школи повинен отримати систему універсальних знань, які допоможуть йому успішно адаптуватись на ринку праці; володіти високим рівнем мислення, що дозволяє творчо бачити розв'язання тієї чи іншої проблеми. В реалізації цих завдань велике значення мають шкільні предмети художньо-естетичного циклу, та уроки музики зокрема.

Незначна ефективність роботи вчителя щодо розвитку музичних здібностей та естетичного ставлення до оточуючого учнів примушує учителя віднаходити такий шлях навчання дітей, який би давав можливість досягти ефективного впливу музики на учнів. Кожен педагог нині має право обирати такі методи викладання, які найкраще сприяють розкриттю його творчих задумів і можливостей. Він може керуватися ідеями, які найбільше збігаються з його поглядами на роль мистецтва у вихованні школярів, на сутність учительської праці.

Нинішній стан мистецької освіти (за програмою, як відомо, передбачено 1 година вивчення предмету на тиждень) передбачає пошук більш дієвих методів розв'язання навчально-виховних завдань. Тому однією з проблем педагогічної науки стає збагачення педагогічних знань інноваційними методиками, висвітленням найкращих вітчизняних та зарубіжних історичних здобутків у галузі викладання мистецьких дисциплін.

Аналізуючи здобутки музичної педагогіки, провідні педагогічні ідеї, цілісні системи та концепції масового музичного виховання дітей ХХ ст., створені музикантами-педагогами К. Орфом, З. Кодасем, Б. Трічковим. Доходимо до висновку про те, що у кожній з них використовуються деякі елементи (складові) методу відносної сольмізації.

З цієї метою ми обрали найефективніший, на нашу думку, метод відносної (релятивної) сольмізації, використання якого в практичній діяльності загальноосвітніх шкіл західного регіону призводить до високого рівня розвитку усіх видів музичного слуху як складових музичних здібностей школярів. Ефективність використання методу відносної сольмізації науково обґрунтована в наукових дослідженнях Юзбашяна, Х. Каль'юсте, Т. Новікової, В. Коваліва, Е. Тайнеля, а також доведена вчителями музики (Заслуженим вчителем України З.З. Жофчаком та вчителем-методистом Л.М. Білас), що застосовували цей метод на практиці.

На жаль, на теперішній час вчителі частково, або не послідовно використовують метод відносної сольмізації. З чим пов'язана інертність

щодо його широкого застосування та рівень готовності до застосування методу було нашим завданням в процесі експериментального дослідження з вчителями Львівщини.

Готовність педагогів-музикантів до будь-якої діяльності розглядаємо, який особливий психічний стан, яка передбачає наявність у суб'єкта образу, структури визначеної дії, постійної спрямованості на виконання завдань, а також готовність як активно-дієвий стан особистості з установкою на певний стиль поведінки (очікування, намір, якість, пильність).

Внаслідок визначення методу відносної сольмізації як одного із найефективніших, особливо в процесі розвитку музичних здібностей дітей молодшого шкільного віку, під готовністю вчителів музики до його застосування, як інноваційного ми розуміємо рівень оволодіння в повній мірі складовими даної інновації. У зв'язку з цим нами проведено констатувальний експеримент.

Метою дослідження було виявити рівень готовності вчителів музики до застосування методу в практиці музичного виховання та доведення необхідності та доцільності відповідних вмінь і навичок оволодіння вчителями у повній мірі.

Дослідно-експериментальна робота проводилась, у курсовий і міжкурсний періоди, на базі Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти педагогічних кадрів та на основі курсів підвищення кваліфікації в Дрогобицькому державному педагогічному університеті ім. І. Франка. Дослідженням були охоплені 312 вчителів загальноосвітніх учбових закладів Львівської області: Буського, Дрогобицького, Жидачівського, Жовківського, Миколаївського, Самбірського, Старосамбірського, Радехівського, Турківського районів.

На початковому етапі дослідження нами перевірено рівень професійної підготовки, для з'ясування рівня освіти вчителів музики: вищої або середньої. Так, із 312 вчителів вищу музично-педагогічну освіту отримали 164 осіб, що складає 53% загальної кількості; 148 – отримали середню спеціальну освіту, це склало 47%. Причому більшість з них мають дипломи музичних училищ, в яких переважно (окрім диригентів) не вивчають методики загального музичного виховання.

За результатами аналізу опитування можна зробити висновки, що тільки 15% вчителів музики систематично поновлюють свої знання в галузі загального музичного виховання, 75% – роблять це частково, несистематично, а 10% – взагалі не підвищують рівень своїх фахових знань.

До новаторства у своїй педагогічній діяльності, задля покращення навчального процесу прагнуть 95% вчителів музики, 5% мають такий намір – частково.

ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ВІДНОСНОЇ СОЛЬМІЗАЦІЇ

Щодо використання методу відносної сольмізації на уроках музики, то тільки 4% вчителів використовують його у своїй педагогічній діяльності, 75% частково знайомі з ним, 21% – зовсім не знайомі, але 98% вчителів мають намір оволодіти ним в повній мірі в процесі навчання на курсах підвищення кваліфікації.

В цілому на необхідність, важливість і доцільність теоретичного та практичного ознайомлення з інноваційними методами навчання в системі підвищення кваліфікації, задля покращення розвитку професійної грамотності та компетентності вказує зміст відповідей 297 вчителів музики, що становить 95% від загальної кількості вибіркової сукупності опитаних.

Таким чином, результати опитування вчителів музики підтверджують, що існує обґрунтована потреба підготовки вчителя до застосування інноваційних методів навчання, а саме методу відносної сольмізації, який вважається найбільш ефективним в сучасній музичній педагогіці на початковому етапі музичного розвитку школярів.

Наступний етап нашого дослідження був пов'язаний з перевіркою рівня готовності вчителів

музики до застосування відносного методу сольмізації.

На цьому етапі констатувального експерименту взяло участь 246 опитуваних, що становить 79% від загальної кількості вибіркової сукупності вчителів музики, які частково знайомі з методом відносної сольмізації.

Нами було визначено головні завдання дослідження на даному етапі. Вони полягали у тому, щоб чітко визначити складові відносного методу сольмізації та рівні їх використання вчителями музики загальноосвітніх навчальних закладів. Метод відносної сольмізації має цілий ряд складових та строга послідовність їх використання є переважаючою для досягнення переконливих результатів, саме з цієї причини оволодіння кожною з них зокрема має велике значення.

Перевірка рівня готовності педагогів-музикантів до застосування методу відносної сольмізації здійснювалась за розробленою нами анкетною, яка розкривала рівні застосування складових методу відносної сольмізації.

Результати масового анкетування вчителів музики ми відобразили у зведеній таблиці 1.

Таблиця 1

Рівні підготовки вчителя музики до застосування методу відносної сольмізації (у %)

№ п/ п	Застосування складових методу відносної сольмізації	Рівні застосування		
		Високий	Середній	Низький
1	Обізнаність з історією виникнення методу відносної сольмізації та його використанням в українській музичній педагогіці	12	32	56
2	Обізнаність з дитячим музичним фольклором як дидактичною основою для вивчення перших звуковисотних та ритмічних понять	41	32	27
3	Обізнаність з методичною літературою, яка розкриває адаптаційні варіанти використання методу відносної сольмізації в українській школі	15	29	56
4	Використання елементів методу відносної сольмізації під час різних видів музичної діяльності	17	13	70
5	Використання ручних знаків як наочності, що підсилює асоціативні уявлення про висотність щаблів ладу	22	28	50
6	Використання складових назв щаблів ладу за методом відносної сольмізації, під час різних видів діяльності	24	23	53
7	Обізнаність з послідовністю вивчення та закріплення щаблів ладу	3	3	94
8	Використання складових назв складів ритму і пауз як ефективного методу розвитку чуття ритму	4	13	83
9	Знання послідовності вивчення складів ритму і пауз за методом відносної сольмізації	12	5	83
10	Використання спрощеного нотного запису на уроках музики впродовж початкового етапу музичного розвитку школярів	1	3	96
	Середнє значення	15,1	18,1	66,8

ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ВІДНОСНОЇ СОЛЬМІЗАЦІЇ

Наше дослідження дає змогу твердити, що рівні підготовки вчителів до застосування інноваційної методики (високий, середній, низький) можна відобразити на рис. 1.

Як виявилось в ході експерименту, рівень готовності вчителів музики до використання ефективного методу є недостатнім, адже більшість вчителів музики має низький рівень знань про інноваційну діяльність.

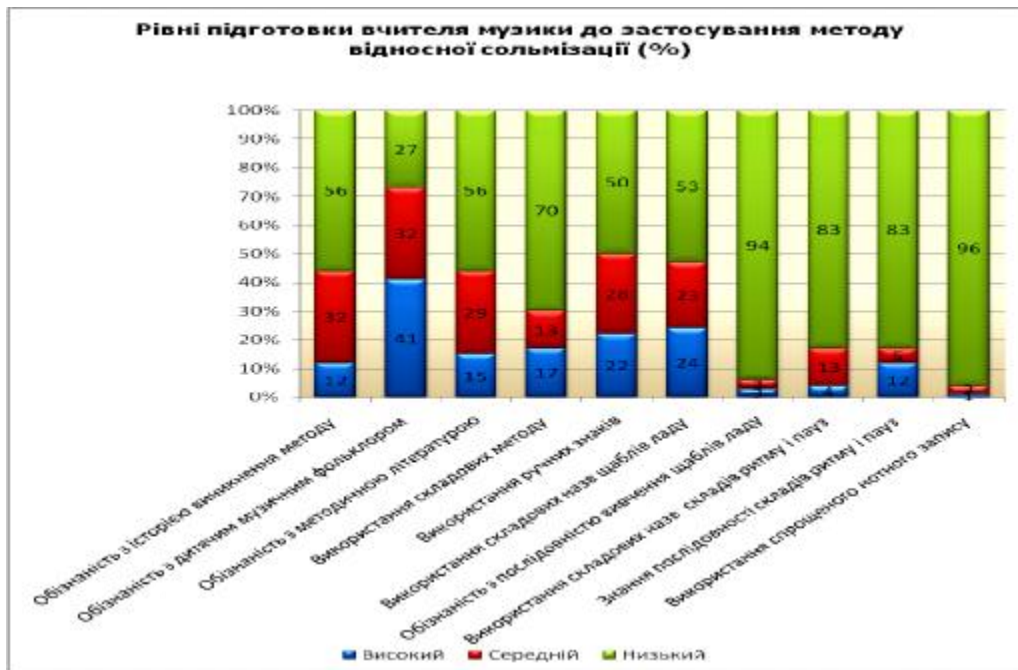

Рис. 1. Рівні застосування складових методу відносної сольмізації.

Як показало анкетування і обробка даних, можемо стверджувати, що низький рівень підготовки до застосування методу відносної сольмізації виявлено у 66,8% опитуваних вчителів музики, середній – у 18,1% і тільки 15,1% володіють високим рівнем застосування методу, що відображено у рис. 2.

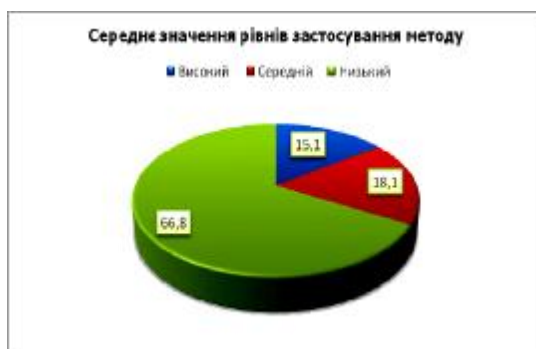

Рис. 2. Середнє значення рівнів застосування методу відносної сольмізації.

Як показали результати констатувального експерименту, на найнижчому рівні виявилось всього 2% вчителів, які використовують спрощений нотний запис на початковому етапі музичного розвитку школярів на уроках музики. На найвищому рівні, 36,5% вчителів, що застосовують дитячий музичний фольклор як дидактичну основу для вивчення перших звуковисотних та ритмічних понять школярами.

Так, рівень застосування складових методу відносної сольмізації загалом виглядає наступним чином (див. рис. 3).

Внаслідок вивчення рівнів застосування складових методу відносної сольмізації, першочергового розв'язання вимагають ті питання, які пов'язані із необхідністю забезпечення теоретичного і практичного навчання вчителів музики інноваційному методу у процесі підвищення кваліфікації.

Висновок. Наведені експериментальні дані свідчать про те, що професійний рівень вчителів, що викладають предмет “Музика” в загальноосвітніх школах Львівщини, знаходиться на доволі низькому рівні. В результаті ознайомлення з практичною роботою вчителів та обробки даних анкетування ми дійшли висновку

ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ВІДНОСНОЇ СОЛЬМІЗАЦІЇ

Рис. 3. Загальна обізнаність методу відносної сольмізації.

про те, що методики викладання уроку музики, якими користуються вчителі, не є ефективними. Вчителі не обізнані з сучасними науковими дослідженнями, що призводить до недостатнього розвитку загальної музичної культури школярів і молоді, яка надає перевагу низькопробній музиці. Одною з причин такого стану речей є недоліки щодо фахової підготовки вчителів музики та їх рівня обізнаності із найефективнішими методами музично-естетичного виховання учнів, що базуються на народнопісенній основі.

Аналіз анкетних даних вчителів музики свідчить про наявність проблеми щодо використання методу відносної сольмізації в їх педагогічній діяльності та необхідності його послідовного та повного теоретичного і практичного засвоєння в системі підвищення кваліфікації, як одного із шляхів подолання сучасних проблем в галузі загальної музичної освіти школярів. Це дає можливість стверджувати, що озброїти складовими методу відносної сольмізації вчителів музики під час проходження курсів підвищення кваліфікації є вельми актуальним завданням.

1. Ангеловски К. Учителя и инновации: Кн. для учителя / Пер. с макед. В.П. Диденко. – М.: Просвещение. 1991. – 159 с.

2. Вейс П.Ф. Абсолютная и относительная сольмизация // Вопросы методики воспитания слуха. – М.: Музыка, 1967. – 90 с.

3. Даниленко Л.І., Довбищенко В. Експертиза інноваційних освітніх проектів та технологія

її здійснення // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Зб. наук. пр. – К.: Логос. – Вип. 4. – С. 12 – 18.

4. Жигаль З., Ковбасюк М. Роль українського дитячого фольклору в народній педагогіці. Методичні рекомендації. – Львів, 2008. – 41 с.

5. Ковалів В. Методика музичного виховання на релятивній основі. – К.: Музична Україна, 1973.

6. Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні // Матеріали Всеукраїнського з'їзду працівників освіти. – К.: ЦППО, 2001. – С. 7.

7. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах // Інформаційний збірник МОН України, 2004. – №10. – С. 4 – 9.

8. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Е.Б. Белкіна та ін. – Харків: Веста, Видавництво "Ранок", 2006. – 256 с.

9. Основи інноваційної діяльності вчителя: План і програма спецкурсу / Уклад.: Л.І. Даниленко. – К.: НПУ ім. М. Драгоманова, 2000. – 12 с.

10. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.

11. Тайнелъ Е. Публіцистична та дидактична спадщина Золтана Кодая. Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Дрогобич: НВЦ "Каменярь", 2003. – ч. 2.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2009